

Ніколаєнко В. В.
Національний університет фізичного виховання і спорту України

ОСВІТНЯ СПРЯМОВАНІСТЬ ЗМАГАНЬ У ДИТЯЧОМУ ФУТБОЛІ

Аналіз наукових даних, накопичених в теорії та методиці спортивної підготовки, свідчить про наявність великого обсягу як теоретичного, так і експериментального матеріалу. Поряд з цим в останні роки з'являється все більше публікацій в яких звертається увага на відмінності в рівні спортивної майстерності між вітчизняними і зарубіжними футболістами та необхідність формування ефективної системи багаторічної підготовки юних спортсменів. Мета дослідження - визначити шляхи вдосконалення вітчизняної системи дитячих змагань у футболі. У статті охарактеризована система змагань серед дітей та підлітків у різних країнах Європи. Зроблено аналіз програмно-нормативних документів та навчальних програм провідних європейських футбольних академій і федерацій. Проаналізована змагальна практика юних футболістів України на етапах багаторічного вдосконалення. Визначена необхідність внесення змін в практику проведення дитячих змагань з футболу в Україні.

Ключові слова: багаторічна підготовка футболістів, система дитячих змагань, юні футболісти.

Анализ научных данных, накопленных в теории и методике спортивной подготовки, свидетельствует о наличии большого объема как теоретического, так и экспериментального материала. Наряду с этим в последние годы появляется все больше публикаций, в которых обращается внимание на различия в уровне спортивного мастерства между отечественными и зарубежными футболистами и необходимость формирования эффективной системы многолетней подготовки юных спортсменов. Цель исследования - определить пути совершенствования отечественной системы детских соревнований в футболе. В статье описана система соревнований среди детей и подростков в разных странах Европы. Сделан анализ программно-нормативных документов и учебных программ ведущих европейских футбольных академий и федераций. Проанализирована соревновательная практика юных футболистов Украины на этапах многолетнего совершенствования. Определена необходимость внесения изменений в практику проведение детских соревнований по футболу в Украине.

Ключевые слова: многолетняя подготовка футболистов, система детских соревнований, юные футболисты.

An analysis of the scientific data accumulated in the theory and methodology of sports training, indicates the presence of a large amount of both theoretical and experimental material. In addition, in recent years, an increasing number of publications which drew attention to the differences in the level of sportsmanship between domestic and foreign players and the need to build an effective system of long-term preparation of young sportsmen. The purpose of research - to identify ways to improve the national system of children's competitions in football. The article examined the system of competitions among children and adolescents in different European countries. The analysis of regulatory documents and software and training programs of leading European football clubs and federations. Analyzed the competitive practices of young footballers of Ukraine on the stages of long-term improvement. The necessity of making changes in the practice of children's competitions in football in Ukraine.

Keywords: long-term training of players, competition system of children, young players.

Вступ. Актуальність питань, які пов'язані з підготовкою спортивного резерву для професійного футболу в усі часи не викликала сумніву. Про це свідчить значна кількість досліджень, які присвячені даній проблематиці. Цілком очевидним є той факт, що без кваліфікованих випускників спортивних шкіл та клубів жоден з видів спорту не має майбутнього.

Аналіз наукових даних, накопичених в теорії та методиці спортивної підготовки, свідчить про наявність великого обсягу як теоретичного, так і експериментального матеріалу. Досить глибоко вивчена і розроблена проблема періодизації та підготовки висококваліфікованих футболістів. Поряд з цим в останні роки з'являється все більше публікацій, присвячених аналізу сучасних тенденцій розвитку професійного футболу, в яких звертається увага на необхідність формування ефективної системи багаторічної підготовки юних спортсменів. Серед актуальних напрямків подальшого розвитку футболу одне з головних місць займає проблема вдосконалення тренувальної діяльності та системи проведення змагань на етапах багаторічного вдосконалення юних футболістів.

Дослідження проводилося відповідно до Зведеного плану НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2016-2020 р. р. Міністерства освіти і науки України за темою 2.21 "Удосконалення системи підготовки на сучасному етапі розвитку футболу" (номер держреєстрації 0116U001618).

Мета роботи - визначити шляхи вдосконалення вітчизняної системи дитячих змагань у футболі.

Методи дослідження: аналіз спеціальної літератури; аналіз програмно-нормативних документів та навчальних програм; системний аналіз; контент-аналіз календаря дитячо-юнацьких змагань з футболу; метод порівняння і зіставлення; статистична обробка отриманих даних.

Результати дослідження. Аналіз системи підготовки футбольного резерву в Україні свідчить про те, що низька ефективність функціонування дитячо-юнацьких спортивних шкіл, клубів та академій визначається безліччю причин, серед яких:

- ✓ надмірна орієнтація керівників і тренерів на поточний спортивний результат: кількість очок, залікові місця в різноманітних чемпіонатах і турнірах, завоювання кубків;
- ✓ недосконала система організації дитячо-юнацьких змагань;
- ✓ низький рівень кадрового потенціалу;

- ✓ застаріла методика навчання;
- ✓ недостатнє матеріально-технічне забезпечення та ін.

Враховуючи те, що перші два фактори чинять, на наш погляд, визначальний вплив на ефективність системи багаторічної підготовки футбольного резерву, зупинимось більш детально на їх аналізі. Ідеї відомих спортивних фахівців Balyi I. [6] і Michelsa R. [9], викладені в програмах довгострокового розвитку спортсмена, містять положення про те, що маленькі діти не повинні брати участь у змаганнях, де ведуться таблиці і передбачається розподіл місць між учасниками, знайшли відображення в діяльності федерацій Англії, Бельгії, Нідерландів, Німеччини, Іспанії, Італії, США, Австралії та інших, де дітям заборонили брати участь у регулярних змаганнях до дванадцятирічного віку.

В Україні діти з раннього віку (з 8-9-ти років, а в окремих регіонах України – 6-ти річного віку), змушені грати як дорослі, з акцентом на результат, що перешкоджає їх природному розвитку та поступовому становленню спортивної майстерності. При сформованій змагальній практиці, тренер орієнтується на провідних гравців, яким доводиться грати без заміни протягом усього чемпіонату, з тим щоб був досягнутий потрібний результат, що само по собі є непомірним змагальним навантаженням для дитячого організму. З іншого боку, діти які залишилися в запасі, отримують дуже мало ігрової практики, що не сприяє їх якісному навчання.

Реальний стан в українському дитячо-юнацькому футболі, характеризується наявністю низки закономірностей і невирішених проблем:

1. Рівень футболу в країні неминує падає в тому випадку, коли тренерів більше хвилює спортивний результат, ніж стиль гри або природний прояв творчості і майстерності у юних гравців. Це обумовлено тим, що сьогодні статус дитячо-юнацької спортивної школи, як і критерій оцінки ефективності роботи тренерів, визначається спортивними досягненнями команд.

2. Якість навчання юних футболістів знижується в умовах, коли включаючи їх у регулярну змагальну діяльність з раннього віку, керівники футболу тим самим не заохочують тренерів, які думають, творчо підходять до навчального процесу, а стимулюють функціонерів, які забезпечують високе турнірне становище команди, а не сприятливі умови для індивідуального розвитку гравців.

3. Існуюча система багаторічної підготовки юних футболістів неминує призводить до великих кадрових втрат. Це, перш за все, відноситься до обдарованих перспективним гравцям, оскільки вони найбільш успішно справляються з вимогами змагальної практики. У той же час вони найбільше і страждають від цього. Як правило, їм часто доводиться грати в командах старшого віку. Там їм доводиться витримувати напружений графік змагань і тренувань, що призводить до того, що вони часто не в змозі продовжувати працювати над підвищенням своєї майстерності і творчих можливостей. У підсумку багато хто з них «вигорає» і достроково завершує спортивну кар'єру в підлітковому віці.

Таким чином, як відзначають фахівці [4], націленість на «перемогу будь-якою ціною» передбачає, перш за все, форсування тренувального процесу і як наслідок цього призводить до передчасного виснаження дитячого організму і травматизму, а також до обмеження техніко-тактичного потенціалу юних футболістів.

Необхідно знайти шляхи, які встановлять баланс між занадто великою увагою до результату гри і нівелюванням значущості перемоги, надасть дітям можливість грати за їхніми правилами, щоб отримати дитячий, а не дорослий досвід. У зв'язку з цим слід зазначити, що 40 років тому діти грали в «вулично-дворової» футбол. Свого часу Michels R. [7] зазначив, що «вуличний» футбол зникає, запропонувавши шляхи вирішення проблеми, які з успіхом застосовуються у Нідерландах, Іспанії, Франції, Німеччині, Англії, Шотландії, Бельгії, Італії.

Показовими в цьому відношенні є дії Федерації футболу Англії, яка підготувала стратегічний план розвитку дитячо-юнацького футболу, спрямований на якісну підготовку гравців і залучення великої кількості дітей до занять. Реалізація плану здійснюється поетапно. Зміни торкаються щодо нівелювання значимості результату і визначення оптимального кількісного складу команд учасників змагань. Так, у сезоні 2016/2017 років в Англії офіційно буде заборонено участь дітей до дванадцятирічного віку в регулярних змаганнях. Основні зміни відбулись в сезоні 2014/2015 років, коли гравці семи- і восьмирічного віку перейшли на гру у форматі 5x5, а підлітки 11,12 та 13 років - на формат 9x9 [6].

Поширеним в середовищі фахівців є думка, що футбол - дуже непроста гра, де велика кількість тактичних рішень можливо тільки в іграх на великих полях. Незважаючи на це при навчанні гри в футбол, щоб процес був ефективним, необхідно рухатися поступово крок за кроком відповідно до вікових особливостей дітей, а не стрімко «занурювати» дітей у дорослий футбол.

Встановлено, що до чотирнадцятирічного віку у дітей зазвичай не відбувається значних ростових сплесків і вони ще не дозріли для того щоб грати на полях великих розмірів.

Наступне. При подоланні великих відстаней юні гравці виконують занадто багато анаеробної роботи, яка призводить до підвищення ЧСС до рівня, відповідного ознаками «дефекту діастолі». Вважається, що в результаті зменшення тривалості діастолі відбувається порушення кровопостачання міокарда, а гіпоксія викликає розгортання анаеробного гліколізу. Накопичення в міокарді значної кількості іонів водню стимулює гіпертрофію міокардіоцитів, а при занадто великій тривалості дій з такою або більш високою концентрацією іонів водню в міокарді можуть розгорнутися катаболічні реакції. Таким чином, при проведенні ігор на великих полях створюються умови для появи ознак дистрофії міокарда [3, 10].

Встановлено, що міні-ігри набагато більше підходять для дитячих змагань. Так, при меншому форматі гри, діти виконують більше торкань м'яча, дриблінгу та ударів по воротах, більше переходів від атаки до оборони і навпаки, а спрощена тактична обстановка робить більш простим процес прийняття рішень, а гру візуально зрозумілою для дітей [9-10].

Наступним кроком федерації футболу Англії було введення заборони на тривалий змагальний сезон для дітей 7-11-річного віку. Була запропонована гнучка система проведення дитячих змагань. В основі такого підходу закладена освітня модель навчання, при якій діти залучені в процес навчання з сесійною участю в іграх і фестивалях, де результат відходить на друге місце, а на перше місце виходить індивідуальність, розвиток творчих можливостей дитини, задоволення її потреб.

У новій структурі проведення змагань сезон розділено на три частини, кожна з яких завершується турніром або фестивалем. Тривалість кожної частини збільшується в міру того, як діти дорослішають. Так, діти семи і восьми років беруть участь у двотижневих, дев'яти і десяти років - у чотиритижневих, а одинадцятилітні - в шеститижневих турнірах.

Замість тривалого чемпіонату доцільніше організувати короткі турніри, на один, три і т.д. днів. Діти в такому випадку отримують велику користь від їх різноманітності, а також від нетривалості проведення змагань. Така структура змагань знижує важливість кінцевого результату, і як наслідок діти не нервують, розслабляються і підвищують свій творчий потенціал. Таким чином, гнучка система проведення змагань дозволить керівникам і тренерам творчо підходити до процесу навчання та краще задовольнить потреби дітей.

Подібний підхід застосовується у молодіжній академії ФК «Барселона» (Ла Масія). Одне із її основних завдань зводиться до розвитку і навчання дітей з 7-ми до 15-ти років через велику кількість тренувальних і навчальних ігор, де кожна дитина повинна провести на полі не менше 50% ігрового часу. В Академії чітко визначені пріоритети її діяльності. Так, на першому місці - виховання особистості (з точки зору формування людських якостей), на другому - загальна освіта і тільки на третьому - навчання футболу. Вихованці клубу починають грати у регулярному чемпіонаті з 12-ти -13-ти річного віку, а до цього приймають участь в короткочасних турнірах [9].

Окремо варто зупинитися на такому феномені, як «ефект відносного віку». Зокрема, у дітей, що народилися в зимовий період шансів домогтися спортивних успіхів у футболі в 4 рази більше, ніж у їхніх однолітків народжених у вересні-грудні. Якщо враховувати ці моменти, то можна зберегти до 50-70 % всіх перспективних дітей, а не даремно використовувати існуючу систему змагань з раннього віку [4, 10].

Свого часу Федерація футболу Шотландії запропонувала свій варіант протидії «ефекту відносного віку», перейшовши з календарного року на навчальний. Результатом цих змін стало збільшення кількості дітей які грають у футбол і збереження у футболі дітей, народжених влітку [8].

І все ж найбільш простим і дієвим способом боротьби з «ефектом відносного віку», є скасування офіційних змагань до 12 років, а в ідеалі - до середини підліткового віку. Таким чином, коли перемога стане менш важлива, ніж розвиток спортивного потенціалу дітей, всі гравці отримають рівноцінну можливість грати і більш якісне навчання.

Аналізуючи вітчизняну систему дитячо-юнацьких змагань, на матеріалах чемпіонату м. Києва та Всеукраїнських змагань (ДЮФЛУ) сезону 2015/2016 років, було встановлено, що юні футболісти надмірно «заграні». Наприклад, 15-річні вихованці академії ФК «Динамо», враховуючи міжнародні турніри, офіційні ігри, а також матчі в підгрупі і фінальній частині Всеукраїнських змагань, в цілому зіграли більше 50-ти матчів.

Ще один момент, при аналізі календарів Чемпіонату м. Києва (I коло), Кубка Ідзковського і ДЮФЛУ (II коло) для 14-річних футболістів у сезоні 2015/2016 р.р. встановлено, що юні вихованці провідних дитячо-юнацьких футбольних клубів м. Києва протягом 62-х днів брали участь в 18-ти іграх. В середньому хлопці грали через три дні на четвертий, а в деяких випадках через день-два. Ці дані вказують на велику щільність календаря змагань, при якій доводиться говорити не про якість навчально-тренувального процесу, а швидше про необхідність проведення відновлювальних заходів з тим щоб юні футболісти могли в оптимальному фізичному стані підійти до наступного матчу.

Встановлено, що необхідною умовою підвищення ефективності багаторічної підготовки юних футболістів є оптимізація тренувальних і змагальних навантажень в річному циклі тренування [1]. Відомо, що найбільший вплив на планування тренувальних навантажень в річному циклі тренування чинять календар змагань і сезонно-кліматичні зміни [2]. Разом з тим, необхідно враховувати, що, критерієм ефективності тренувального процесу юних футболістів є планомірний розвиток рухових якостей і придбання рухових навичок, а тільки потім успішність змагальної діяльності. Однак, слід констатувати, що сучасний стан та зміст навчально-тренувального процесу у вітчизняному дитячо-юнацькому та резервному футболі залишається відокремленим від змагальної діяльності, що є стримуючим фактором підготовки якісного спортивного резерву для спорту вищих досягнень.

Висновки. На даний час дозріла необхідність переосмислення керівниками футболу, тренерами і фахівцями підходу щодо подальшого розвитку дитячо-юнацького футболу в Україні. Світовий досвід свідчить про те, що одним з ключових компонентів такого підходу слід визначити систему змагань, яка була б націлена не на досягнення спортивного результату будь-якою ціною, а на поступовий розвиток різнобічних якостей та становлення спортивної майстерності юних гравців.

У цьому зв'язку, з метою реорганізації системи дитячих змагань в Україні необхідно здійснити наступні заходи:

1. Впровадити до 12-ти річного віку змагання без очок і турнірних таблиць.

2. Організувати короткострокові змагання (турніри або фестивалі).

3. Впровадити наступний формат дитячих змагань:

- до 7-ми років: різноманітні ігри;

- 7 років: 3 x 3 на четверо воріт, 4 x 4 без воротаря і з воротарем;

- 8 років: 3 x 3 на четверо воріт, 4 x 4 і 5 x 5 з воротарем;

- 9 - 10 років: 3 x 3 на четверо воріт, 5 x 5 і 7 x 7 з воротарем;

- 11 - 12 років: 7 x 7 і 8 x 8;

- 13 років: 8 x 8, 9 x 9.

4. Впровадити в змагальну практику ігри 11 x 11 з 14-ти років.

5. Використовувати наступний розмір м'яча і воріт:

- м'яч № 3 для дітей 6-9 років;

- м'яч № 4 для дітей 10-13 років;

- м'яч № 5 для дітей з 14 років;

- ворота 3x2 м при грі 4x4;
- ворота 4x2 м при грі 5x5;
- ворота 5x2 при грі 7x7;
- ворота 6x2 м при грі 8x8 і 9x9.

6. Впровадити систематичні заміни і рівну кількість ігрового часу для всіх гравців (до 15-ти років).

7. Впровадити пізню спеціалізація. Дозволити дітям грати на різних позиціях до чотирнадцятирічного віку.

Отримані результати будуть покладені в основу досліджень та розробки програмно-нормативних документів і навчальних програм присвячених науковому обґрунтуванню підходів до організації та проведення дитячих змагань в країнах Західної Європи з позицій їх використання в дитячо-юнацькому футболі України.

Література

1. Никитин Д. В. Оптимизация планирования годичного учебно-тренировочного процесса юных футболистов с учетом соревновательной деятельности и стандартизации мезоциклов / Д. В. Никитин // Ученые записки. – 2009. – № 9 (55). – С. 82–86.
2. Платонов В. Н. Система подготовки в олимпийском спорте. Общая теория и её практические приложения / В. Н. Платонов. – К. : Олимп. лит., 2004. – 808 с.
3. Селуянов В. Н. Футбол : проблемы физической и технической подготовки / В. Н. Селуянов, К. С. Сарсания, В. А. Заборов. – Долгопрудный : Изд. дом «ИНТЕЛЛЕКТИК», 2012. – 160 с.
4. Чирва Б. Г. Базовая и профессиональная техническая и тактическая подготовка футболистов : автореф. дис. на соискание учен. степени доктора пед. наук : спец. 13.00.04 „Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры” / Б. Г. Чирва. – М., 2008. – 45 с.
5. Balyi I. Sport System Building and Long-term Athlete Development in British Columbia / I. Balyi. – Canada: SportsMed BC, 2001. – 194 p.
6. Developing football for everyone: National Game Strategy 2011–15 / The Football Association. – London, 2011. – 30 p.
7. Michels R. Team Building The Road to Success / R. Michels: Cardinal Publishing Group, 2001. – 298 p.
8. Scotland United: A 2020 Vision / The Scottish FA, 2012. – 28 p.
9. Vargas F. S. Fundamental Movement Skills and Their Application to Sports Initiation: Document of the INEFC de Barcelona / F. S. Vargas. – Barcelona The Instituto Nacional de Educación Física de Barcelona University of Barcelona, 2005. – 27 p.
10. Wein H. Developing Game Intelligence In Soccer / H. Wein. – Michigan: Reedswain Publishing, 2004. – 312 p.

Онищук М.В., Старинець Я.В.

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ У ПРОЦЕСІ СПОРТИВНИХ ІГОР

У даній статті висвітлено зміст, форми і методи фізичного виховання учнівської молоді у процесі спортивних ігор.

Ключові слова: фізичне виховання, спортивні ігри, самостійні заняття, учнівська молодь.

Онищук М.В., Старинець Я.В. Физическое воспитание учащейся молодежи в процессе спортивных игр. В

данной статье раскрыто сущность, формы и методы физического воспитания учащейся молодежи в процессе спортивных игр.

Ключевые слова: физическое воспитание, спортивные игры, самостоятельные занятия, учащаяся молодежь.

Onyshchuk M.V., Starynets Y.V. Physical education school youth in the process of sports games.

It is explained the content and methods of physical training school youth in the process of play. In recent years, observation of scientific literature confirm, that scientists focus on research of physical education in schools, healthy lifestyle. It is also providing more qualified propaganda in media.

But problems with improving health of the younger generation are still unresolved. It's confirms by the comparative analysis of pupils in primary school. There are critical levels of physical education, health, physical ability and physical development of the children, that is the result of reducing their motor activity during the day. There are growing static and emotional stress during the lessons, during the introduction of innovative computer technologies or adverse environmental conditions, environment, etc.

Therefore, nowadays the most urgent problems that have accumulated in secondary schools over the past decade are these: enhancing the efficiency of physical education, improving of motor activity, preserving and strengthening of health, making healthy lifestyle. It is the important role of the activities and sports in primary school. This is because it is popular among pupils and one of the most effective organizational forms of their full development. However, the research of physical education of primary school at volleyball training and its elements is paid insufficient attention, and that's leading to a gradual decline in their interest in popular forms and methods of physical education.

Sports games among other organizational forms that positively affect the health of students is one of the key. But to reach the mass involvement of teenage students to classes sports games, in our opinion, should observe the following pedagogical conditions: the main motive to engage in sports games, healthy lifestyles should be a personal example teachers and parents; students knowledge of the essence, meaning and importance of physical education, sports and healthy lifestyles; create prestige and image of sports games at school, village, city, region; use an individual and differentiated approach taking into account the psychological, sexual and age